

Turóczy Ildikó

Arabia

Alkonyodott. Arabia felnyalábolta a sebtében összerakott cuccokat, tekintete Hassant kereste. A kétéves-forma kisfiú elvegyült a rozzant buszról leszálló tömegben, szakadt ingecskéjében, csípőjére kötözött nadrágjában ide-oda rohangált a szikkadt, poros úton. Testét csúnya kiütések borították, arcát véresre vakart pörkők, sebhelyek, s nyakán pikkelyszerűen hámlott a bőr.

Arabia szorosabbra húzta magán a kendőjét. Úgy hallotta, hogy ebben a kórházban ingyen gyógyítanak, bár lehet, hogy hiába jöttek, mert Hassan nem is beteg, csak a bőre lett ragyás. Hajira azt mondta, hogy megmérgezték, de szerinte az átok miatt van mégis. Mondta ő, hogy ne menjenek sehova, maradjanak otthon, de Ahmed nem hallgatott rá. Ment a saját feje után, elhitte, hogy jó termőföldet kapnak, letelepedhetnek, házat építhetnek, lesz munka, nem kell majd nyomorogni, éhezni... Mondta ő akkor is, hogy maradjanak otthon, ott legalább biztonságban vannak, de Ahmed csak mondta a magáét. Nem volt ő ilyen előtte, nyugodt ember volt, csendes, dolgos, aztán jött az az ember és telebeszélte a fejét, utána már nem volt többet nyugtuk. Hiába akarták észhez téríteni az öregek, ő csak nézett maga elé, nem hallgatott senkire, aztán indulniuk kellett. Hogy sírt az anyja, hogy könyörgött, a nővére meg átkozódott...

Hassan az anyjához szaladt, szoknyáját rángatta, Arabia leguggolt az út szélére, a gyermek szája éhesen tapadt anyja szikkadt mellére. Az út túloldalán álldogáló szamár néha elbőgte magát; hátáról jobb- és baloldalt vásott, kopott zsákok lógtak, a tejesember hozta a frissen fejt tejet. A nagy bögrét a kancsóba merítette, a bögre tartalmát a várakozó emberek edényeibe öntötte, minden bögrére egy kisbögrényi ráadást mért. Hassan anyja üres melleit cuppogtatta. A tejesember beszélt, csak beszélt, nagybögrényi tejre kisbögrényi ráadást tett, a pénzt az övébe gyűjtötte. Nekik is lehetett volna tehenük és Ahmed is mérhette volna a tejet, Musabbal legeltették volna, ő meg esténként étellel várta volna haza őket, ha a bolond embernek nem lett volna mehetnékje. Éhes ez a gyermek, napok óta csak a mellét szívja, de nincs más, minden pénz elment az utazásra...

Azt mondják az emberek, hogy itt ingyen gyógyítanak és ételt is adnak, de ki tudja... sokat mondanak. Bahja fiát is itt hozták helyre, pedig már mindenki azt hitte, hogy nem húzza sokáig.

Arabia tekintetével a kórházat kereste, itt kell annak lennie, a kerítés mögött valahol. A tejesember a kancsók maradék tartalmát a kisbögrébe csöpögtette, Arabia felé nyújtotta. Arabia alig észrevehetően biccentett fejével, a bögrét Hassan kezébe adta, a gyermek az embert bámulva lassan szűrölte a tejet.

Ahmed azt mondta, hogy letelepednek, kapnak földet, építenek házat. Az összes pénzüket magukkal vitték, hosszú volt az út, alig maradt a pénzből valami, azt is a házra költötték. Aztán Ahmed elment másnak dolgozni, alig járt haza, csontra-bőrre fogyott, ő meg csak várta. A falu szélén telepedtek le, arra jártak a falubeli asszonyok, néha elment segíteni nekik, egy idő után már azt is értette, amit beszéltek. Az asszonyok adtak a munkáért cserébe édesgyökeret, kukoricát, mogyorót, mikor mi volt – ételre legalább nem volt gondjuk. Aztán Ahmed egyre ritkábban járt haza, kevés pénzt keresett és az utazás sokba került. Musab nem várta meg, hogy kiteljék a Hold, hamarabb megszületett. Az asszonyok vágták el a köldökszinórt a kukoricaföldön, Musab életre való volt, rögtön felsírt és szopni akart. Nem volt neki semmi baja, aztán egyszer csak elkezdett fonnyadni, senki nem tudta mi okból; lehetett rontás is, de hiába próbálkoztak, nem tudták levenni róla. Az összes pénzüket gyógyszerre és kórházra költötték, aztán egyszer csak meghalt. Néhány hónap múlva megszületett Hassan; olyan volt, mint Musab, életre való ő is. Amikor neki is elkezdett a hasa nőni, Ahmed már csak arra keresett, hogy a rontást megszüntessék. Megpróbáltak mindent, de hiába; mondta ő, hogy menjenek haza, megálmodta, hogy csak ez használ, de Ahmed inkább hitt a jósnak, aztán mikor Hassan bőre ragyásodni kezdett, Ahmed is megijedt. Összeszedtek mindent, elindultak haza, de Ahmed útközben beteg lett, belázasodott és elment a vize¹, aztán meghalt a kórházban. A kórház mellett ástak gödröt neki.

Arabia ott maradt a faluban. Hassan egyre elevenebb lett, a bőre viszont nem javult, a sebek ráterjedtek a karjára, hasára, hátára. Sokan elkerülték őket, és Bahja azt mondta: vigye őt is a kórházba, aztán segít majd neki hazamenni, csak Hassan erősödjék egy

¹ Jelentése: kiszáradt

kicsit. A helyi doktor adott neki gyógyszereket, a bőrére mindenféle kenőcsöt és port, két hónapig dolgozott neki a szerekért, de nem használt semmi; a rontás miatt van, mondta a doktor is. Bahja adott pénzt, hogy jöjjenek és próbálják meg itt is. Bahja jó asszony. Egyszer majd visszaadja neki a pénzt; biztos, hogy visszaadja.

A tejesember a zsákokba rakta a kancsókat, elvette az üres bögrét, felült a szamár hátára. Arabia kézen fogta Hassant és a kerítés mögötti épület felé indult. A kerítés mögött, az udvaron, kisebb csoportokban emberek ültek a földön. Arabia is leült, Hassant ölébe vette, a gyermek elcsendesedett. Lassan besötétedett, az eget csillagok borították, az udvaron, az épület mellett újabb alakok bukkantak fel, leheveredtek a földre, nevetgéltek, beszélgettek, aztán elcsendesedtek ők is, már csak a tücskök ciripeltek, ők is egyre halkabban. A Hold fénye beragyogta a helyet, az árnyak a tájba épültek. Arabia azokra az időkre emlékezett, amiket nagyszüleivel töltött, kint aludtak ők is, mert bent meleg volt, kibírhatatlanul meleg, kint pedig a szellő fújdogált, akárcsak itt, az udvaron. A gyermek megmozdult, anyja ölébe fészkelte magát, nagyot sóhajtott, álmában anyjára pillantott, majd aludt tovább.

A nagyanyja biztos tudja, mi a gyermek baja. Ismeri a füveket is, a rontást is le tudja venni. Hazamegy és elmondja nekik, hogy Ahmed és Musab idegen földben fekszenek; már azt sem tudja, hol van a hely, ahova temették őket. Hazamegy, dolgozni fog, és Hassant iskolába küldi, tanuljon írni, olvasni...

Egy asszony jött, melléje guggolt, Arabia nem értette, mit mond. Az asszony ételt hozott neki, egy darab kenyeret, egy bögre tejet. Arabia bólintott, a tejet megitta, a kenyeret zsákjába tette. A falnak támasztotta hátát, Hassan hegekkel, sebekkel borított testét nézte. Igen, az egész akkor kezdődött, amikor a gyermek belázasodott és megnőtt a hasa. Otthon, ahol ő volt gyermek, nem volt senkinek ilyen baja. Mondta Ahmednek, hogy rossz az a hely, sok embernek lesz nagy hasa, aztán meghalnak. Hassan életrevaló gyermek, ő túlélte, csak a bőre lett ragyás. Azt mondták, hogy a nagy hasa miatt van ez is, azt is, hogy Ahmed hozott valami nyavalyát a családra onnan, ahol dolgozott, ki tudja. Ahmed is sokáig lázas volt, le is fogyott, étvágya sem volt. Sokat mondanak, sóhajtott Arabia; ha Hassan helyrejön, rögtön hazamennek. Lehet, hogy Bahja is elkíséri őket, ki tudja.

Hajnalodott, az emberek szedelőzködtek. Volt, aki az épületbe ment, volt, aki mögéje. Arabia is szedelőzködött, az ébredező Hassan kezébe nyomta az asszonytól kapott kenyeret. A gyermek nem volt éhes, új volt neki a hely, leugrott anyja öléből és ide-oda rohangált a tágas udvaron. Rámosolygott az emberekre, akik visszamosolyogtak, tamam, tamam², hallatszott innen is, onnan is, indult a nap, kezdődött a reggel.

Az épület előtti téren emberek gyülekeztek. Arabia beállt közéjük. Bent, az ajtó mellett egy férfi ült, kérdezett valamit, Arabia nem értette a nyelvét.

- Arabia, mutatott magára, Hassan, mutatott a fiúra.

A férfi egy lapot nyomott a kezébe, aztán vért vettek Hassantól, megvizsgálták, beküldték egy másik épületbe. A kórteremben sokan voltak, az ágyak fölött megszürcült szúnyoghálók, mellettük táskák, edények, az ágyakon asszonyok, gyermekek. Arabia megszédült, leült az egyik üres ágyra. Kibírja, mindent kibír, csak gyógyuljon meg a gyermek bőre.

A kórházban sok doktor volt, jöttek minden reggel, körülvették az ágyat, nagyokat nevettek, megcsipkedték a gyermek arcát, tamam, tamam. Hassan fájdalmas injekciókat kapott, egyre többet aludt. Bahja igazat mondott, nem kértek pénzt semmiért, Hassannak enni is adtak, tejet és kekszet is. A többi betegnek sok ételt hoztak, jutott belőle nekik is. Hassan egyre kevesebbet evett, egyre jobban félt, a doktorok jöttek, nevetgéltek, és amikor Hassan belázasodott, vért adtak neki, leállították az injekciókat, majd ismét újrakezdték. Már nyolcadik napja voltak a kórházban, amikor Hassan meghalt. Amikor látta, hogy nem mozdul, szólt az ügyeletesnek, ő hívta a doktorokat, de hiába. Lepedőbe csomagolták a gyermeket, odaadták neki. A fal mellett guggolt délutánig, aztán gödröt ástak neki, mélyebbet, mint Musabnak.

Arabia szorosabbra húzta magán a kendőjét. Lassan besötétedett, az eget csillagok borították, az udvaron, az épület mellett újabb alakok bukkantak fel, leheveredtek a földre, nevetgéltek, beszélgettek, aztán elcsendesedtek ők is, már csak a tücskök cirpelték, ők is egyre halkabban. Arabia leheveredett a földre; a Hold fénye beragyogta a helyet, az asszony arcán könnycseppek gördültek, tamam, tamam...

² tamam jelentése arabul: minden rendben van, minden jól van

Egy orvosnak, ha antropológiai kutatásba kezd, aránylag könnyű dolga van, mert segítőfoglalkozásúként élvezheti a közösség bizalmát, betekintést nyerhet a közösség szokásaiba, hagyományaiba, gondjaiba, ünnepeibe, örömeibe, gyászaiba, el- és befogadást, mintegy közösségi beavatást nyerhet, és ez a vidéki, törzsi Afrikában sincs másképp. A befogadás elégtétele és öröme túlnövi a trópusi nyavalyák, fertőzések, kórok okozta aggodalmat, esetleges frászt, félelmet, hogy aztán, hónapok múltán, a kezdeti lelkesedést felváltsa a törzsi életforma szerves részét képező boszorkányság, varázslat, mágia, a hagyományos praktikák elleni védtelenség, védekezés-képtelenség döbbenete. Idővel a szegénység és gazdagság fogalma is más tartalmat, értelmet nyer; a halállal való mindennapos szembesülés pedig túlnövi a racionálisnak vélt elfogadhatóság kereteit.

Orvosként Afrika különböző országaiban naponta szembesültem a halállal, az elmúlással, az ezt kísérő fojtogató tehetetlenséggel, a halállal szembeni immunitásom, védettségem hiányával, és szinte irigyeltem kollégáimat, akik tényként fogadták el a visszafordíthatatlant.

Hogy némiképp megértsem a halálhoz való viszonyulásukat, vagy inkább, hogy oldjam egyre deprimálóbb tehetetlenségem és idegenségem, temetésekre jártam, részt vettem – már ahol lehetett – az ezt kísérő rítusokon, ünnepeken, a törzsi közösségek még ősi hagyományokat őrző, de az új keresztény formákat már magukban hordozó ceremóniáin, majd muszlim barátaimat, ismerőseimet faggattam a témáról.

Északnyugat-Kamerunban a jól „megélt” élet a család, valamint a tágabb értelemben vett közösség hagyományos férfi és női szerepeinek maradéktalan betöltését jelenti, a népmesék hőseihez hasonlóan számtalan buktatón, akadályon, betegségen, baleseten, szerencsén és szerencsétlenségen való győzelmet, egyszóval Erőt, Életerőt, avagy hát védettséget és kitartást, célt és megvalósítást, elhivatottságot és beteljesülést. Mindazt, ami az Életerő hitelét adja, a Túlélés képességének szavatosságát biztosítja.

Kamerun észak- és délnyugati törzseiben úgy tartják, hogy a Férfit a gyereknemzés, a család költségeinek fedezése, a közösség érdekében és annak javáért tett bármilyen jószolgálat jogosítja csak fel a méltóságteljes, kivételes módon ünnepelt, közösségi megbecsülést és rangot jelentő Férfitánkra, ami elmaradhatatlan feltétele a későbbi

háromnapos temetési ünnepségnek. Az ünnepségen való mulatozás közös evés, játék, éneklés és tánc a közösség elismerését jelzi, abbéli örömét, hogy az elhunyt szelleme befogadást nyert a nagymúltú Ősök szellemvilágába.

Az észak-szudáni kis falvakban az iszlám vallás követői a balzsamozott holttestet lemossák, fehér gyolcsba csavarják, arccal napkelet felé helyezik a földbe. A temetőt az esős évszakban dúsan növény fű jelzi, állataik ide járnak legelészni, ide temetik felnőttkort megélt halottaikat, és a zajos ünnepség helyett csendes részvétnyilvánításnak, imának és megfelelő illattal kísért teázásnak, kávézásnak van hagyománya. Elhunyt gyerekeiket nem mindig viszik temetőbe, többnyire lakóhelyük közelében temetik el.

Egy gyerek halála mindkét helyen többnyire valamiféle rejtélyes kór vagy betegség okozta be nem fejezett életutat jelent. A különféle, inkább ártó, mint gyógyító praktikák, szakszerűtlen gyógyszerelések, félrecsúsztott diagnózisok, stb. háttérben és feltáratlanul maradnak, és marad a hit mágiában, boszorkányságban, vagy egy felsőbb akaratban, imában és fohászbán. Mindennek tudatában és mindezzel orvosként szembesülve igencsak frusztráló, néha dühítően elfogadhatatlan a már-túl-késő ideje, a szakmaiatlanság, a sekélyes, felszínes tudás okozta ártalom és bánatalom, és a mindebből adódó kínzó, fojtogató tehetetlenség. Meg a „tamam” képtelensége is.

Az Arabia igaz története egy családnak, akik – mint sokan mások – egy élhetőbb jövő reményében hagyták el lakhelyüket, életterületüket. Hasonló mindazokéhoz, akik törzsi háborúk elől menekülnek, vagy éppen vizet keresnek maguknak és állataiknak. A férjét elveszítő, gyerekeit halálukig kísérő asszony beletörődő, hitében vigaszt kereső „tamam”-ja és fájdalmának szimbiózisa, ennek megmagyarázhatatlan, paradoxális szépsége a szudáni orvosi misszióm legerőteljesebb élménye maradt.